

Оксана ПАСИЦЬКА

ПОЛЯКИ ПІДЛЬВІВСЬКИХ СІЛ У 20-і рр. ХХ ст.

Вивчення етнічного складу населення на місцевому рівні є важливим чинником у розумінні політичних, соціально-економічних, культурних процесів сучасного суспільства. На етнічну структуру та розміщення населення у підльвівських селах впливали як загальнодержавні процеси тодішньої Речі Посполитої, так і локальні особливості. Етнодемографічні процеси у Львівському – центральному повіті Галичини, перебували під впливом політичних процесів, територіальних змін, етнічної, соціальної структури населення Львова. Українські та польські науковці, характеризуючи історичні події міжвоєнного періоду у Східній Галичині, подають аналіз окремих етнічних груп населення. Проте вони не приділяли належної уваги проблемам чисельності польського населення на місцевому рівні, а саме на околицях Львова та у Львівському повіті в 20-х рр. ХХ ст. При ідентифікації польського населення використовувався поширений в українській історіографії віросповідний критерій. Такий підхід ґрунтується на традиційному для мешканців цього регіону зв'язку національної ідентифікації з конфесійною приналежністю.

Дослідженням етнічного складу західноукраїнського населення першої половини ХХ ст. займався В. Кубійович¹. Глибокий аналіз етнічного складу населення західноукраїнських земель з кінця ХІХ ст. до 1939 р., економічних і політичних факторів, що вплинули на зміну співвідношення між окремими національними групами краю, зробив С. Макарчук².

З кінця ХХ ст. публікуються дослідження про окремі етнічні групи Галичини. Детальний аналіз змін у чисельності, розселенні та соціальній структурі польського населення Східної Галичини у міжвоєнний період подано у дослідженнях О. Дудяка³. Динаміку етнічного складу населення Львова та його околиць з ХІІІ ст. і до сьогодення відтворив Р. Лозинський⁴.

Авторитетним знавцем етнодемографічної ситуації в міжвоєнній Польщі вважався А. Крисінський⁵. Вивченням питань чисельності, розташування, еміграції окремих етнічних спільнот на західноукраїнських землях займалися польські дослідники Г. Сюдуд, П. Троянський, В. Віжбєніц⁶.

Огляд вітчизняної та польської історіографії показує, що й досі недостатньо розроблялися окремо етнічна та територіальна структури польського населення Львова й повіту в 20-х рр. ХХ ст.

Відомо, що в давнину поляки проживали на окраїнах Київської держави, у Галичині, Волині, Холмщині та Підляшші. Найбільше польський елемент зміцнився у Галицько-Волинській державі за часів правління Юрія-Болеслава ІІ. До 1340 р. першими поляками в Україні були купці, які займалися транзитною торгівлею з Заходу на Схід через Польщу і Русь. Численну групу поляків на Україні становили

військові бранці. Чимало поляків переселилося на Україну після розпаду Галицько-Волинської держави і по зайнятті Польщею Галичини, Холмської та Белзької земель і Західного Поділля. З метою укріпити панування поляків на цих землях король Казимир III і його наступники щедро роздавали польським вельможам великі маєтки. Поодинокі села надавалися у володіння зайшлій польській шляхті з вимогою військової служби. Землі в Галичині і на Поділлі роздавали польським магнатським і шляхетським родам: Потоцьким, Язловецьким, Лянцкоронським та іншим. Становище поляків зміцнило створення 1375 р. римо-католицької єпархії з архієпископом у Галичі (з 1412 р. – у Львові)⁷. Поляки прибували до Львова не лише з польської етнічної території. Їх було багато також у складі мігрантів з міст Руського та Белзького воєводства. Вже у XV ст. поляки проживали у львівських селах, заснованих на німецькому праві, зокрема, у Зимній Воді, Сокільниках, Чишках. Чимало поляків було також у Збоїщах і Малехові⁸. Порівняно компактне розміщення цих поселень поблизу Львова, відмінності населення у правовому та віросповідному статусі, а також колонізаційний вплив Львова сприяли збереженню цих польських поселень упродовж століть. В останній чверті XVI ст. етнічний склад населення львівських міських сіл зазнав суттєвих змін. Серед мешканців восьми сіл поляки становили вже 55 %⁹. Вони кількісно переважали у прилеглих до міста селах: Клепарові, Замарстинові, Кульпаркові, Малому Голоску. У селах, розміщених дещо далі від Львова, Білогорщі, Великому Голоску, Брюховичах більшість становили українці. Впродовж XVII–XVIII ст. чисельність поляків та їхня значимість постійно збільшувалися. У 1900–1910 рр. простежувалося зменшення кількості греко-католиків у селах, де більшість населення становили римо-католики. Питома вага поляків збільшилася у Винниках, Зимній Воді, Холодновідці, Зубрі, Сокільниках¹⁰.

Населення підльвівських сіл (через наближеність до Львова) чутливо реагувало на будь-які етнодемографічні зміни у місті. За переписом 1921 р. у Львові проживало 219 333 осіб: 111 860 (51,0 %) римо-католиків, 27 269 (12,4 %) греко-католиків, 76 854 (35,0 %) іудеїв. Найбільше поляків мешкало у Галицькій (72,5 %), Личаківській (68,0 %), порівняно менше у Краківській (40,9 %), на Середмісті (31,1 %) та Жовківській (28,7 %) дільницях¹¹. Із 26 сіл, розташованих ближче до Львова, (див. додаток 1, 2), питома вага поляків переважала у 19 населених пунктах із чисельністю більше 50%: Клепарові, Голоску Малому, Голоску Великому, Брюховичах, Збоїщах, Замарстинові, Кривчицях, Козельниках, Винниках, Сихові, Пасіках Зубрицьких, Зубрі, Кульпаркові, Сокільниках, Сигнівці, Холодновідці, Білогорщі, Зимній Воді, Рясній Польській. Чисто польськими були Холодновідка, Сокільники, Зубра, Пасіки Зубрицькі, Козельники, в яких польська етнічна група перевищувала 90 %. Незначну меншість поляки становили у Малехові, Рудно, Знесінні та менше 35 % у Скнилові, Скнилівку, Лисиничах. Найменше поляків проживало у Ляшках Мурованих (18,8 %). Понад 4000 поляків проживало у Замарстинові, понад 3000 – у Клепарові та Білогорщі, понад 2000 – у Сокільниках, Знесінні, від 1000 до 2000 – у Рясній Польській, Сигнівці, Кульпаркові, Зубрі, Винниках, Кривчицях, від 500 до 1000 – у Зимній Воді, Холодновідці, Сихові, Котельниках, Збоїщах, Брюховичах, Голоску Малому та менше 500 поляків проживало у інших місцевостях навколо Львова. Польська назва окремих сіл відображала етнічну характеристи-

ку: Рясна Польська, Білка Шляхетська. В той же час етнічні польські назви мали села, в яких переважали українці, наприклад, Ляшки Муровані (707 українців, 385 поляків, 51 євреї)¹².

Всього, у Львівському повіті проживало 70 029 (46,8 %) поляків. У містах (Яричів Новий, Щирець) польська етнічна група була незначною (29,5 %) і поступалась євреям. Натомість, у селах Львівського повіту поляки налічували 46,0 %. Польське населення переважало також на сході повіту, зокрема більше 90 % становило у селах: Білка Шляхетська, Білка Королівська, Давидів, Кротошин, Семенівка, Чишки, Гончари, Костеїв. Із 131 населеного пункту Львівського повіту поляки становили 100–80 % у 20 гмінах, 80–60 % – у 17, 60–40 % – у 18, 40–10 % – у 45, менше 10 % всіх мешканців у 31 селі. Отже, у більшості населених пунктів польське населення проживало в одних селах з українцями та іншими етнічними групами і не становило значної переваги. Менше поляків нараховувалось у північних та південних гмінах, де переважало корінне українське населення.

У 1930 р. внаслідок територіальних змін, частина сільських гмін була включена до адміністративних кордонів Львова, а саме: Замарстинів, Знесіння, Голоско Male, Сигнівка, Кульпарків та частини таких сіл, як Кривчиці, Козельники та Білогорща¹³. Такі адміністративні зміни вплинули на етнічну структуру населення Львова та повіту впродовж наступних років.

Демографічна картина чисельної переваги поляків у Львові та повіті значною мірою була наслідком продуманої політики польської влади. Зокрема, на зменшення непольського населення вплинули осадницька колонізація, еміграційна політика, бойкот українцями перепису 1921 р. та інші фактори. Підтвердженням полонізаційних процесів у Львівському повіті ставали Рішення Львівського повітового старства про зміну віросповідань. У них зафіксовано зміну конфесійної приналежності мешканцями Львівського повіту. Так, упродовж 1921–1925 рр. греко-католицький обряд на римо-католицький змінила 161 особа: 90 чоловіків, 71 жінка¹⁴, а в 1934–1935 рр. греко-католицький обряд змінило 112 мешканців¹⁵. Такі процеси значною мірою сприяли загальному збільшенню поляків.

Отже, внаслідок колонізації м. Львова та навколишніх територій у попередній століття, населення підльвівських сіл у 20-х рр. XX ст. характеризувалося етнічною національною строкатістю з перевагою польської етнічної групи у селах, розташованих навколо міста та на сході повіту. Окремі львівські села у 1920-х рр. залишалися своєрідними польськими “острівцями” і становили більше 90 % всього населення. У віддалених від Львова селах, зокрема у південній частині повітудебільшого проживали українці, а у містах – євреї.

Додаток 1. Етнічний склад населення у підльвівських селах у 20-х роках XX ст. (за віросповідним критерієм)

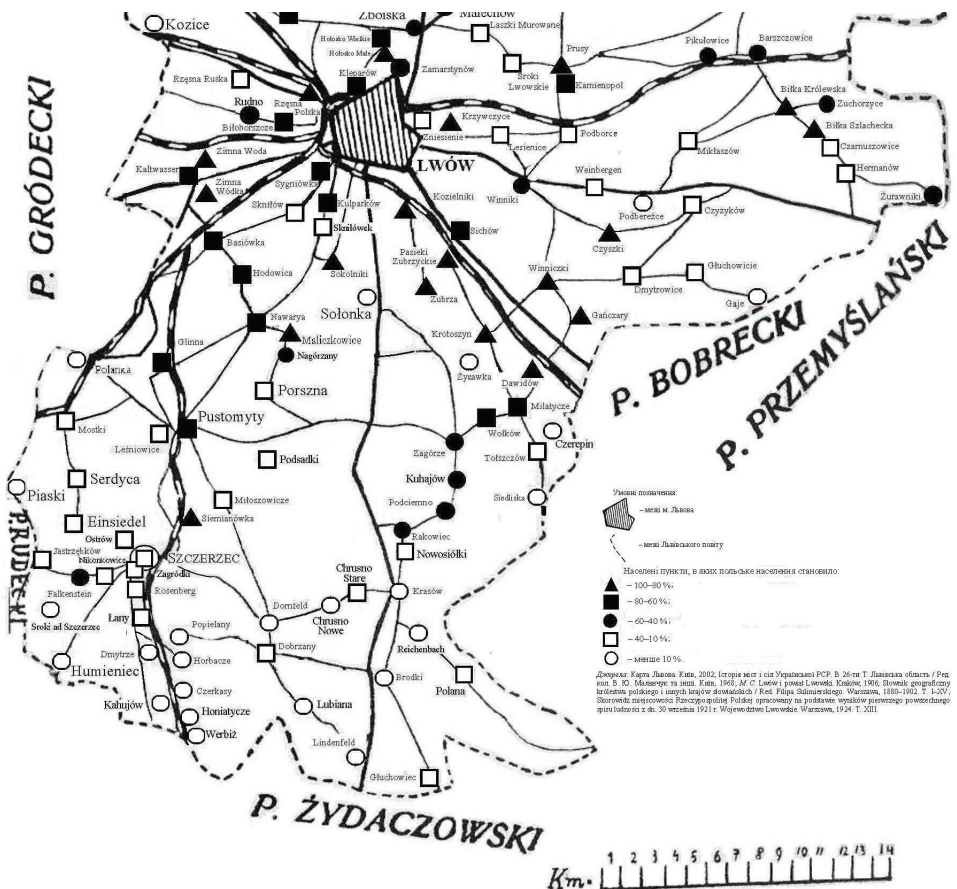
Назва	Все населення	Поляки	Українці	Євреї	Інші
1. Клепарів	5789	3698 (63,8 %)	933 (16,1 %)	1120 (19,3 %)	38 (0,6 %)
2. Голоско Male	665	569 (85,5 %)	81 (12,2 %)	13 (1,9 %)	2 (0,3 %)

3. Голоско Велике	775	497 (64,1 %)	260 (33,5 %)	18 (2,3 %)	-
4. Брюховичі	1104	776 (70,3 %)	263 (23,8 %)	60 (5,4 %)	5 (0,4 %)
5. Збоїща	949	500 (52,7 %)	376 (39,6 %)	72 (7,6 %)	1 (0,1 %)
6. Замарстинів	8659	4377 (50,5 %)	1318 (15,2 %)	2914 (33,6 %)	50 (0,6 %)
7. Малехів	972	391 (40,2 %)	561 (57,7 %)	19 (1,9 %)	1 (0,1 %)
8. Ляшки Муровані	843	159 (18,8 %)	676 (80,2 %)	8 (0,9 %)	-
9. Кривчиці	1693	1406 (83,0 %)	193 (11,4 %)	92 (5,4 %)	2 (0,1 %)
10. Знесіння	5551	2162 (38,9 %)	1374 (24,7 %)	1972 (35,5 %)	43 (0,8 %)
11. Лисиничі	1145	385 (33,6 %)	707 (61,7 %)	51 (4,4 %)	2 (0,1 %)
12. Козельники	824	759 (92,1 %)	28 (3,4 %)	37 (4,5 %)	-
13. Винники	3603	1835 (50,9 %)	1456 (40,4 %)	250 (6,9 %)	62 (1,7 %)
14. Сихів	975	734 (75,3 %)	180 (18,4 %)	55 (5,6 %)	6 (0,6 %)
15. Пасіки Зубрицькі	388	385 (99,2 %)	3 (0,8 %)	-	-
16. Зубра	1311	1294 (98,7 %)	6 (0,4 %)	-	11 (0,8 %)
17. Кульпарків	2961	1872 (63,2 %)	690 (23,3 %)	343 (11,6 %)	56 (1,6 %)
18. Скнилівок	265	55 (20,7 %)	210 (79,2 %)	-	-
19. Сокільники	2911	2857 (98,1 %)	29 (1,0 %)	25 (0,8 %)	-
20. Скнилів	1054	244 (23,1 %)	737 (35,4 %)	38 (3,6 %)	35 (3,3 %)
21. Сигнівка	2083	1550 (74,4 %)	332 (15,9 %)	158 (7,6 %)	43 (2,0 %)
22. Холодновідка	679	671 (98,8 %)	-	-	8 (1,2 %)
23. Зимна Вода	819	720 (87,9 %)	24 (2,9 %)	22 (2,7 %)	53 (6,4 %)
24. Білогорща	4423	3346 (75,6 %)	871 (19,7 %)	76 (1,7 %)	130 (2,9 %)

25. Рясна Польська	2233	1974 (88,4 %)	188 (8,4 %)	63 (2,8 %)	8 (0,3 %)
26. Рудно	839	356 (42,4 %)	415 (49,4 %)	24 (2,8 %)	44 (5,2 %)
Разом	53513	33572 (62,7 %)	11911 (22,2 %)	7430 (13,9 %)	600 (1,1 %)

Джерело: Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej opracowany na podstawie wyników pierwszego spisu ludności z dn. 30 września 1921 r. Województwo Lwowskie. Warszawa, 1924. T. XIII. S. 24–27.

Додаток 2. Чисельність та розселення поляків у Львівському повіті у 20-х роках XX ст.

- ¹ *Кубійович В.* Західні українські землі в межах Польщі 1920–1939 // В. Кубійович. Наукові праці. – Париж; Львів, 1996. С. 246–265; *Його ж.* Національні відносини в Галичині в світлі перепису з 9.XII.1939 // В. Кубійович. Наукові праці. – Париж; Львів, 1996. – С. 266–280; *Його ж.* Етнічні меншини в Україні // В. Кубійович. Наукові праці. – Париж; Львів, 1996. – С. 374–397.
- ² *Макарчук С.* Етносоціальне розвитие и национальные отношения на западноукраинских землях в период империализма. – Львов, 1983.
- ³ *Дудяк О.* Динаміка чисельності польського населення Східної Галичини в першій третині ХХ ст. (за матеріалами переписів 1910, 1921, 1931 рр.) // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 2002. – Вип. 36. – С. 286–296.
- ⁴ *Лозинський Р.* Етнічний склад населення Львова (у контексті суспільного розвитку Галичини). – Львів, 2005.
- ⁵ *Krysiński A.* Liczba i rozmieszczenie Ukraińców w Polsce // Sprawy Narodowościowe. – Warszawa, 1928. – № 6. – С. 651–707; *EjUSD.* Liczba i rozmieszczenie ludności polskiej na Kresach Wschodnich. – Warszawa, 1930; *EjUSD.* Ludność polska a mniejszości w Polsce w świetle spisów ludności 1921 i 1931 r. // Sprawy Narodowościowe. – Warszawa, 1932. – № 4–5. – С. 347–391.
- ⁶ *Siudut G.* Pochodzenie wyznaniowo-narodowościowe ludności Małopolski Wschodniej i Lwowa wedle spisu ludności z 1931 r. // Lwów. Miasto, społeczeństwo, kultura. – Kraków, 1998. – Т. II. – С. 260–280; *Trojański P.* Liczba i rozmieszczenie oraz struktura wewnętrzna ludności wyznania mojżeszowego w województwie Lwowskim w okresie międzywojennym // Lwów. Miasto, społeczeństwo, kultura. – 1998. – Т. II. – С. 243–260; *Wierzbieniec W.* Żydzi w województwie Lwowskim w okresie międzywojennym. Zagadnienia demograficzne i społeczne. – Rzeszów, 2003. – 363 s.
- ⁷ *Кубійович В.* Етнічні меншини в Україні // В. Кубійович. Наукові праці. – Париж; Львів, 1996. – С. 374–381.
- ⁸ *Лозинський Р.* Етнічний склад населення Львова (у контексті суспільного розвитку Галичини). – Львів, 2005. – С. 52.
- ⁹ *Капраль М.* Національні громади Львова XVI–XVIII ст. (соціально-правові взаємини). – Львів, 2003. – С. 334.
- ¹⁰ *Лозинський Р.* Етнічний склад населення Львова (у контексті суспільного розвитку Галичини). – Львів, 2005. – С. 52.
- ¹¹ Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej opracowany na podstawie wyników pierwszego spisu ludności z dn. 30 września 1921 r. Województwo Lwowskie. – Warszawa, 1924. – Т. XIII. – С. 24.
- ¹² Skorowidz miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej opracowany na podstawie wyników pierwszego spisu ludności z dn. 30 września 1921 r. Województwo Lwowskie. – Warszawa, 1924. – Т. XIII. – С. 24.
- ¹³ ДАЛЮ. – Ф. 7. – Оп. 1. – Спр. 1238. – Арк. 2.
- ¹⁴ ДАЛЮ. – Ф. 7. – Оп. 1. – Спр. 333, 451, 539, 601.
- ¹⁵ ДАЛЮ. – Ф. 7. – Оп. 1. – Спр. 1807, 1990.